

nale) մէջ շատ մը ձեռագիր օրինակներ աչքէ անցնոցի, ի մասնաւորի երկու հատ՝ 2եռ. Հայկ. (Fonds Arméniens) թիւ 105 եւ 106, զորոնք Բ Գաւելուածին մէջ D եւ E տառերով նշանակած եմ, բայց համեմատութեան մէջ պարզապէս «Փարիզի Ձեռագիրը», (Paris MSS կամ P. MSS) գրելով: Տանն Ստորագութեանց բնագիրն՝ առանց յարակից մեկնութեան՝ թիւ 105 ձեռագրին թզ. 89—118 մասը կը գրաւէ: Իսկ մեկնութեամբ ընկերացեալ բնագիրը կու տայ թիւ 106 ձեռագիրը՝ թզ. 252—356: Ասոնցմէ թ. 106 հնագոյն է, հաւանականագոյնն ժե դարէն, բայց ամենէն գէշ գրուած. թ. 105 քիչ մ'աւելի կրտսեր է, եւ աւելի վայելուչ գրուած:

Երկու ձեռագիրքն ալ թարգմանութիւնն ու մեկնութիւնը դաւթի կ'ընծայեն:

§ 24. Համեմատելով այս ձեռագիրն 1887ին միշտ գիտած էի որ թարգմանութեան մէջ փնտցած են դեռ եւս շատ տարբերութիւններ յոյն բնագրէն, որոնք արդիւնք էին ընդօրինակողաց աղաւաղմանց եւ միջին դարու լատինական թարգմանութեանց վնասէն եղած սրբազրուութեանց: Յուսով որ ասոնք արտաբերել կարենամ եւ աւելի անխառն բնագիր մը ձեռք ձգեմ՝ 1888ին Երուսաղէմ գնացի, եւ համեմատեցի հոն երկու հնագոյն ձեռագիր որ կը պահուին Ս. Գաղոբայ վանաց Պատրիարքին Մատենադարանին մէջ: Այս երկու ձեռագիրները համեմատութեան մէջ նշանակած եմ՝ «2եռ. Երուս.» (J. MSS) կամ «J. 401, եւ «1291», Բ Գաւելուածին մէջ թիւ 1291 ձեռագիրը կը նշանակեմ B', իսկ թ. 401՝ C տառիւ: Ասոնց վերջինը կ'երեւայ ինձ երկուքէն հնագոյնը: Վերջնայ մէջ Ստորագութեանց մեկնութեան վերջին հատածը պարունակող թուղթը պակաս է: Երկու ձեռագիրքն ալ անթուակաս են, բայց գրութենէն դատելով թ. 401 ժ. դարու վերաբերելու է: Կը ցաւով որ իմ գիտողութիւնքն՝ որոյ մէջ Երուսաղէմի այս ձեռագիրքը լինուի նկարագրած էի, կորսուեցան ճամբորդութեանս միջոցին: Եսն տարին քննեցի նաեւ Էլմիածնի ձեռագիրքն ալ, բայց սեսայ որ բան մը չեն աւելցընել թարգմանութեան բնագրին քննադատութեան նկատմամբ՝ զոր ըրած էի արդէն Փարիզի եւ Երուսաղէմի ձեռագրաց վրայէն:

(Հարանմանութիւն)

Ի Զ Ո Ւ Ս Ր Ա Ն Ա Վ Ա Ն

ՍԵՄՆԱԿԱՆ ՓՈԽՈՒԹԵԼ ԲԱԹԵՐ ՀԻՆ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՄԷՋ
(Հարանմանութիւն)

52) [Կոչոյ. (արմատ. - - եւ ի - -) ԵԼԵ. ժե. 10 եւն.] իւրդեայ (Ստ. Ասորիկ՝ ժԱ գար. րէ, տպ. Փարիզ, 1859, էջ 135 եւն.) տառ. אַבְרָם awārā, Երբ. אֲבִרָם ʾabērēš, արաբ. պարսկ. abār (արամերէնէ:) (*)

Պէտք էր ասոր. awārā, բառին դիմացն հայերէն ռօւր ըլլալ. ուստի շատ անհաւանական է այս համեմատութիւնը: Ինչպէս դատելու է արդեօք պատուի abtar (բարեան), պարսկ. kašār (Dames, Vocab. p. 29.) հայերէն իսթար, յուն. ἄσχαρα Արամերէնի մէջ սկզբան ք տառին ց փոխուիլը՝ տես Fränkel, p. 95, 150, 151.) 53) [Կոչոյ. (արմ. ի - եւ ի - -) ԵԼԵ. ԻԷ, 3 եւն. ասոր. אֲבִרָם אֲבִרָם qēterāq?

Հայերէն բառն ասորերէնէն չէ, ասորերէնն անշուշտ պարսկերէնէ. հմտ. պահ. אֲבִרָם կապարձը, ի թերթին ZDMG, XLVI, 141.] 54. Կոչոյ. (ղեւտ. Բ, 7. է, 9. ժե.

35. Բ Կոչ. Զ, 19. Բ ՄԵՆ. Բ, 16 եւն. ἄσχαρά, χυτρώπους առանձն կրակեալ 'սորերով, ποδωτῆρ.) ասոր. אֲבִרָם kaskēra կողով (կրելի):

Այս համեմատութիւնը կը յիշեցնէ՝ արաբ. اِسْكَار (սխմաման) = յուն. ξανθόν (հիւսկէն կողով) բառերու նմանութիւնը, զոր Fränkel, p. 26 կը մերժէ: Սակայն հմտ. Անթուի ἄσχαρά (կապարայ) ԵԼԵ 1, 3 եւ σπυρίς (կողով) Գործք. թ. 25 (թէ եւ բուն կը նշանակէ՝ ցանց ու վանդա-կապատ) — Ինչ յարաբերութիւն ունի յուն. ἄσχαρά = նոր հայ. անթու, անթու. (Անթ. Բառ. Վեներ. 1869), թալմուտ. אֲבִרָם (Լափ.)

55) Արաբ. (սեռ. կառուց. փոխ.) Ե դար. Մ. Գոչ. ժ. Գար. Վեներ. 1854, էջ 81.) ասոր. ԿՊ qatā (qatā կամ qatā?) վրացերէն kata տուշերէն katu եւն: ցես իմ՝ Etym. ժ. osset. Spr. p. 122.

Ասորերէն բառն ալ փոխառութիւն է. ուստի Հայք ուրիշ լեզուէ մ'առած ըլլալու են: Բառիս ծագումն մութ է:

56) [Կոչոյ. (կարմիր գոհար մը անծրաջ (ԵԼԵ, ԻԷ. 18. Եղեկ. ժ, 9 եւն.) ասոր. אֲבִרָם karkednā = καρχηδόνιος.

Ասկէ ե Գրայթակի (Freitag) յիշած ա-
րաբ. کركند karkand զոր կը մեկնէ gemma
similis rubino seu carbunculo. — Լակ.
«արաբ. kerkouhen կը յիշէ Plompinus 165
մեղեակի, և սես karkuhan մեղեակի Dozyի
բառարանին մէջ: — Լայերէն բառն
աւելի նման է արաբերէնին՝ և տառովը,
երկուքն ալ պարսկերէնէն սը Տին ծ տառն
հ կամ ց կը փոխէ) առնուած պիտի ըլ-
լան:}

57) Կոթիւ-տայ (արմ. Ի-) նաւ, կուր (Լիւ-
սիբոս, Թրգմ. Սա. Սիւն. Ը դարու. եփրեմ՝ ե
գարու.) ասոր. ԽՂՂՂ qarguṣ, արաբ. قرق
qurqur == յուն. χέρουρος.

58) Կարմիր (արմ. Կ-) իբր ածական՝ Մտաթ.
Իէ, 28 եւն, եւ իբր գոյական՝ կարմիր գոյն,
զգեստ եւն) κόκκινον Բ Մնաց. Բ, 7, 14. Գ, 14.
Եբր. כרמיל karmil իկտա կարմիր՝ բոսորային
գոյն եւ այն գունով նիւթ:

Եբր. karmil ալ ժամանակի եւ ու-մնիկ
բառ է, որ միայն Բ. Մնաց. Բ, 6, 13.
Գ, 14 կը գտնուի, ուր հայն՝ Խոթիւ
թարգմանուած է: Երկուքն ալ պարսկե-
րէնէ առնուած պիտի ըլլան:

59) Կոթն (արմ. Կ- եւ Ի-) (Ա Թագ.
ԺԳ, 20 ძვინი) כנף haqṣinā, ասորեստ. Կ-
սինու, արաբ. كنف կաթն Fränkel, p. 86.)

Բուգ. էջ 22, 14 Կոթնու- ըսելով՝ Կոթն
ուղղական մը կը գործածէ: Այս բառին
մէջ միայն կը տեսնենք Կ ասոր. Կի տեղ
եւ ց ասոր. ցի տեղ:

60) Կոթու (արմ. Կ-) Թռչունը (Եբրմ.
ԺԵ, 11. Մ. Խոր. Մ. Գռչ, էջ 115, 2). եւ պար
(Ոսկ. տպ. Վենետ. 1862, Ա, էջ 66, 20).
Կոթու-ի, պարել (Բ Թագ. Զ, 16. Մտաթ. ԺԱ.
17. ԺԳ. 6.) ասոր. Կաթ qaqgawā (հազիւ թէ
կը գտնուի). գործածուած կը գտնուի ապահով
Կաթ qaqgawāu կաթու-թռչուն, յուն. χακκάβη,
պարսկ. kabg, պալ. kabg, kawg եւն:

Ուստի՝ ծագած է այս բառը:

61) Կեփ- (արմ. Կ-) (Եբգ Երգոց Գ, 3),
ասկէ Կեփ-է (Եւն. Լ, 37) ասոր. Կեփ qeṣāf,
բայ qeṣāf մորթը՝ կեղեւը հանել:

62) Կիկ- (Բ-այ) (Եւլ ԻԸ, 11, 36 եւն)
ասորեստանայ լեզուաւ kuuukku?

Թերեւս կը սպասուէր հայերէն Կ-
բառ մը որ կրնայ ի հարկէ Կ-ու եւ ի
վերջոյ Կի կղած ըլլալ. (հմտ. ասորեստ.
dappu == Ելամերէն dipi == հին պարսկ.
dipi արձանագրութիւն == սանկիրիտ՝ lipi

գիր, արձանագրութիւն) Բայց որոն մի-
ջնորդութեամբ ասորեստանայ բառն
Հայոց եկած է: Արդեօք հնագոյն ժամա-
նակներն ուղղակի յԱսորեստանեայ ի-
րենց տէրերէն՝ առած են Հայք, եթէ մի-
այն (այժմու) Հայք այն տառն Հայոց աշ-
խարհի մէջ կը բնակէին:]

63) Կու- (Ի- եւ Կ- արմատ.) արխ, կղա-
քիս, կատու. (Կիրեղ Երուս., Ոսկ. Ե դարէն,
Ծովհ. Մտաթ. Ի դարէն, Վարդան՝ ԺԳ դար.)
ասոր. ԽՂՂԱ արխ, քրդերէն՝ Կճ կղաքիս:
Յես Hehn, Kulturpflanzen III, p. 403. —

Ասորերէն զԱՅ գծուարաւ բնիկ սեմական
է, ուստի նաեւ հայերէնն ուրիշ տեղէ
մ՝ առնուած կրնայ ըլլալ:

64) Կուղ (արմ. Կ- եւ Կուղ-այն.) Կու.
ԺԱ, 3 ἀσφαλις եւն.) ասոր. Կուֆ kufā, ա-
րաբ. kuf (արամերէնէ, Fränkel, p. 150.) Եբր.
כֹּסֶר koser, ասորեստ. kupru.

Հայերէնին մէջ կը սպասուէր որ Կուղ կամ
Կուղ (Կուղ ձեւէ մը) կերպարանք ունե-
նար այս բառը:

65) Հու- (Ղու- ԺԲ, 58. — Ա Կոր.
ԺԶ, 1 λογία) ասկէ հուլ-է (ՂԷտ. ԻԵ, 23.
Մ. Խոր. էջ 9, 4. 16, 21.) ասոր. Կուֆ haṣāw
հաշուել, համարել. haṣṣaw կարծել, համարել
(Գրք. հաշ-իմ) Կուֆ haṣiaw համարուիլ, կար-
ծուիլ:

66) Հի- (արմ. Ի- եւ Կ-) հեգելը, վանկ.
հիգել-այ (արմ. Ի-) վանկ, այբուբեն. հիգել,
վանկերն ոգել՝ ըսել սոլազնի՛ւնս Վեն. Բառ.)
ասոր. Կուֆ haṣiaw ընթերցաւ. Կուֆ haṣiaw ըն-
թերցուան, կարդալն, հեգելն. արաբ. ھجاء hijā
հեգելն, Վանկ:

Հայերէն այս բառերն հին եւ նոր ժամա-
նակի մասնագրագրող կը գտնուին: Հմտ.
Ղալ. Ժարգ. տպ. Վենետ. 1873, էջ
41, 15, 21. Մ. Խոր. էջ 246, 4. Բայց
Վեն. Բառ. յիշած վիպութիւններէն կա-
րելի չէ տեսնել որոշ նշանակութիւն ի-
մանալ: Հայերէն հիգել-այ (*հիգել-այ ձեւէ)
մը ծագած, վերջինս ալ *հիգել-այ ձեւէ)
ըստ հնամեն բոլորովին կը նշանակայ ասոր.
haṣiaw հիտ:

67) [Հիմնու- (արմ. Ի-.) (Մտաթ. ԺԸ,
17 ἐθνογός. Մարկ. Է, 26 ἔθνος γένος կին.)
Կ. հիմնու- (τὸ ἐθνος, Մտաթ. Գ, 15. Զ,
31. Ժ. 5. Բուգ. էջ 195, 16, 17 եւն.) Եւ-
նարէնէ ծագած է, ուստի չէ == ասոր. ԵՍՆՈՂ

